

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 339.9:65.012

Бабій І.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет***ПРОВЕДЕННЯ МОНИТОРИНГУ БАЗОВИХ ПАРАМЕТРІВ РОЗВИТКУ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕХАНІЗМІ
СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ**

У статті визначено значення стратегічного управління для досягнення цілей розвитку фінансово-господарської діяльності суб'єкта, зокрема й зовнішньоекономічної діяльності. Охарактеризовано роль підсистеми моніторингу зовнішньоекономічної діяльності у механізмі стратегічного управління господарюючого суб'єкта. При проведенні моніторингу розвитку зовнішньоекономічної діяльності, управлінським персоналом підприємства повинні братися до уваги цілі зовнішньоекономічної політики держави. Наведено групи показників, за допомогою яких визначають рівень розвитку зовнішньоекономічної діяльності та розкрито особливості визначення ефективності та відповідних індикаторів експортно-імпорتنних операцій промислових підприємств в залежності від їх профілю.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, промислові підприємства, моніторинг показників, стратегічне управління, розвиток ЗЕД.

**ПРОВЕДЕНИЕ МОНИТОРИНГА БАЗОВЫХ ПАРАМЕТРОВ РАЗВИТИЯ ВЭД
В МЕХАНИЗМЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ**

Бабій І.В.

В статье определено значение стратегического управления для достижения целей развития финансово-хозяйственной деятельности субъекта, в том числе и внешнеэкономической деятельности. Охарактеризована роль подсистемы мониторинга внешнеэкономической деятельности в механизме стратегического управления хозяйствующего субъекта. При проведении мониторинга развития внешнеэкономической деятельности, руководством предприятия должны приниматься во внимание цели внешнеэкономической политики государства. Приведены группы показателей, с помощью которых определяют уровень развития внешнеэкономической деятельности и раскрыты особенности определения эффективности и соответствующих индикаторов экспортно-импортных операций промышленных предприятий в зависимости от их профиля.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, промышленные предприятия, мониторинг показателей, стратегическое управление, развитие ВЭД.

**CONDUCTING MONITORING OF THE BASIC PARAMETERS OF THE DEVELOPMENT
OF FEA IN THE MECHANISM OF STRATEGIC MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE**

Babii I.

The importance of strategic management for achieving the goals of development of financial and economic activities of an entity, including foreign economic activity, is determined in the work. The role of the subsystem for monitoring foreign economic activity in the mechanism of strategic management of an economic entity is described. When monitoring the development of FEA, the management of the enterprise should take into account objectives of the foreign economic policy of the state. Groups of indicators, which help to determine the level of development of foreign economic activity, are given. Features of the determination of efficiency and corresponding indicators of export-import operations of industrial enterprises depending on their profile are revealed.

Keywords: foreign economic activity, industrial enterprises, monitoring of indicators, strategic management, development of FEA.

Постановка проблеми. Міжнародна ринкова арена бізнесу характеризується значною активізацією глобалізаційних процесів, що виявляється у посиленні інтеграції на мезо-, макро- та мікрорівнях. Це призводить до появи новітніх результатів науково-технічного прогресу, економічного розвитку та нових підходів до ведення менеджменту. Посилення інтеграції в аспекті розвитку зовнішньоекономічних відносин спричинює потребу

врахування глобалізаційних процесів в управлінні, як однієї із сукупності факторів забезпечення підвищення ефективності введення зовнішньоекономічної діяльності. Основи розвитку зовнішньоекономічної діяльності кожного підприємства знаходяться у взаємозалежності із рівнем конкурентоспроможності експортованої продукції, оновлення технологічних засобів виробництва, підходів до організації діяльності, інформаційного забезпечення

та уміння опрацювання даних з метою прийняття ефективних управлінських рішень. У загальному розумінні, найголовнішим параметром розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств, на нашу думку, є виконання поставлених стратегічних цілей щодо розширення ринків збуту продукції, організація міжнародної співпраці на вигідних для підприємства умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У економічній літературі питаннями щодо стратегічного управління зовнішньоекономічною діяльністю, визначення основних показників ефективності у даному напрямі господарювання, дослідженням підходів проведення моніторингу рівня ефективності ЗЕД, досягнення стратегічних цілей займалася чимало вітчизняних та іноземних науковців, таких як: М. Войнаренко, Ю. Гудзь, О. Дем'яненко, М. Дідківський, Я. Кулішова, О. Мельник, Л. Ліпич, Дж. Сакс, П. Фішер, Н. Тюріна, А. Томпсон, С. Черкасова, М. Чубар, С. Хрупович та ін.

Враховуючи існування значної кількості теоретико-методичних та практичних наукових доробок у сфері напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств, питання удосконалення управлінського інструментарію, проведення моніторингу відповідних показників та визначення підходів до покращення функціональних елементів, в системі стратегічного управління ЗЕД, потребують подальшого доопрацювання із врахуванням специфіки нормативно-законодавчої бази, нинішніх економічних умов, соціально-політичних факторів тощо.

Мета статті. Метою проведення даного дослідження є визначення функціональних засад моніторингу, результативності зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств та параметрів, що у найбільшій мірі дають змогу визначити рівень розвитку даного виду діяльності у системі стратегічного управління із врахуванням інтеграційних процесів та впливу глобалізаційних факторів на співпрацю з міжнародними партнерами.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні промислові підприємства потребують забезпечення відповідного рівня конкурентоспроможності продукції, пошуку шляхів її зростання, реалізації таких стратегій, що сприятимуть розвитку фінансово-господарської діяльності у сучасних умовах функціонування та протидії несприятливим ринковим факторам.

В умовах кризи, забезпечення реалізації визначених стратегічних цілей щодо розвитку фінансово-господарської діяльності суб'єкта, в тому числі ЗЕД, є складним процесом для усіх без винятку підприємств. Саме тому, дана проблематика є актуальною як для кожного господарюючого суб'єкта, так і для розвитку економіки країни в цілому. Відштовхуючись від сфери, особливостей господарювання окремих підприємств, вирішення проблем щодо підвищення власної конкурентоздатності, забезпечення стратегічних орієнтирів відбувається по-різному, але в системі управління кожного суб'єкта дана діяльність визначається високим рівнем трудомісткості та складності. Зайняти передові позиції у конкурентній боротьбі не тільки у поточному періоді, але й у майбутньому здатен той суб'єкт господарювання, що ретельно підходить до формування підходів та відповідного дієвого механізму стратегічного менеджменту із достовірним обґрунтуванням завдань для реалізації обраної стратегії [1]. Як зазначають автори [2, с. 38] загалом суть стратегічного управління підприємством, що здійснює зовнішньоеко-

номічну діяльність, зводиться до формування уявлення про міжнародний ринок та можливі вигоди й перспективи поведінки на ньому. Реалізуючи стратегічне управління підприємством на міжнародному ринку, неможливо оминути питання оцінки ризиків і перспектив на коротко-, середньо- та довгостроковий періоди.

Господарюючі суб'єкти акцентують увагу не тільки на періодичному оцінюванні стану зовнішньоекономічної діяльності, а також на розробці підсистеми моніторингу рівня експортного потенціалу. Такий підхід надає змогу приймати коригуючі управлінські рішення під час виявлення відхилень фактичних показників від запланованих, що забезпечуватиме стабільну діяльність у даній сфері. Під моніторингом стратегічної ситуації розвитку експортного потенціалу промислового підприємства слід розуміти вид управлінської діяльності, який передбачає постійне виявлення найбільш значущих факторів і показників, які комплексно та об'єктивно відображають особливості сучасного розвитку експортного потенціалу підприємств з погляду превентивного управління, регулюючи, таким чином, обсяг інформації в системі формування стратегії його розвитку [3, с. 330-331].

Для підприємств промисловості успішне ведення їх зовнішньоекономічної діяльності, під час активізації впливу глобалізаційних чинників, залежить від обізнаності у веденні моніторингу ринків країн партнерів; вивчення слабких та сильних сторін власного господарювання та підприємств, що є конкурентами на визначеному сегменті ринку; спроможністю адаптуватися до змінності ринкового становища тощо. При цьому управлінський моніторинг у будь-якій функціональній сфері управління передбачає збирання та узагальнення інформації за певними показниками для вивчення конкретної проблеми та вироблення відповідних рекомендацій щодо формування стратегії і тактики управлінської діяльності з метою прийняття відповідних управлінських рішень [4].

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності на засадах реалізації сформульованих стратегічних цілей промислових підприємств залежить від зовнішньої політики країни. Тому, при проведенні моніторингу розвитку ЗЕД, управлінським персоналом підприємства повинні братися до уваги цілі зовнішньоекономічної політики держави, а саме: основи інтеграції України в світове господарство та посилення зовнішньоекономічних зв'язків; нерозривне поєднання заходів щодо послідовної лібералізації сфери зовнішньоекономічних зв'язків з регулюючою роллю держави в цій сфері; ціленаправлення на формування та ефективну реалізацію експортного потенціалу країни та ін. У зовнішній політиці Україна керується рядом ключових пріоритетів. Європейська інтеграція – ключовий пріоритет, який акумулює в собі цілий комплекс внутрішньо- та зовнішньополітичних зусиль України з метою наближення до Європейського Союзу та створення необхідних передумов для вступу до ЄС у майбутньому [5, с. 9-14].

Економічні показники за якими визначається рівень розвитку зовнішньоекономічної діяльності диференціюють на окремі групи такі як:

– абсолютні показники (обсяг та динаміка зовнішнього товарообігу; торговельне сальдо, генеральна торгівля, спеціальна торгівля);

– відносні показники (індекси динаміки експорту та імпорту; коефіцієнт покриття імпорту експортом; індекс концентрації експорту; індекс «умов торгівлі»; індекс імпортової залежності країни; індекс чистої торгівлі);

– показники структури (товарна, географічна та інституціональна структури; індекс диверсифікації експорту/імпорту; частка продукції промисловості в загальному обсязі експорту продукції; індекс географічної концентрації експорту/імпорту);

– показники інтенсивності та ефективності зовнішньоекономічних зв'язків країни (платіжний баланс країни; експорт на душу населення; імпорт на душу населення; зовнішньоторговельний оборот на душу населення) [6, с. 29-30].

При визначенні структурних особливостей експорту промислового підприємства та обґрунтуванні управлінських рішень в системі стратегічного управління зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів, зростає значимість критерію ефективності запланованої діяльності у даному напрямі господарювання. Поняття ефективності має широкий спектр щодо характеристики різноманітних напрямів фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта. Ефективність є критеріальним показником, що характеризує потенціал та рівень досягнення цілей діяльності промислового підприємства. Отже, процес дослідження ефективності передбачає два напрями: порівняння стану підприємства у часі на різних етапах його діяльності; оцінку конкурентних переваг підприємства порівняно з іншими суб'єктами ринку [7].

Близько 80% із загальної сукупності операцій зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств становить експортно-імпортна діяльність, а отже менеджери підприємства, при визначенні параметрів розвитку ЗЕД, акцентують увагу саме на розрахунках рівнів ефективності зазначених операцій. Особливості підбору системи індикаторів для визначення ефективності експортно-імпортних товарних операцій істотно залежить від профілю підприємства (виробниче чи торговельно-посередницьке), оскільки посередницькі отримують вигоду від участі в ЗЕД на основі отриманої маржі (торговельної надбавки), а під час визначення ефективності ЗЕД виробничого підприємства враховується значно ширший перелік факторів, що впливають на досягнення очікуваного результату (рівень техніки та технології, спеціалізація підприємства, тип продукції тощо). Під час здійснення обґрунтованого підбору індикаторів для оцінювання ек-

портно-імпортної діяльності виробничого підприємства доцільно керуватись певними вимогами, а саме: розрахунок індикаторів повинен ґрунтуватись на доступній інформаційній базі, що забезпечуватиме об'єктивність результатів; кожен індикатор повинен характеризуватись економічним змістом, тобто повинно бути чітко виражене його функціональне призначення. Ефективність ЗЕД відображається системою індикаторів, які всебічно та комплексно характеризують різні аспекти ЗЕД (фінансові, часові, матеріальні тощо) та їхню відокремлену результативність. Рівень ефективності ЗЕД відображається певним інтегральним показником, який узагальнює індикатори нижчих рівнів, що характеризують різні аспекти ЗЕД або одним із обраних показників результативності (наприклад, рентабельність ЗЕД). Рівень ефективності у такому разі виступає відносним показником, що характеризує співвідношення результату та витрат, пов'язаних із його отриманням, а ефект від ЗЕД є абсолютним показником та відображає отриману вигоду у натуральних чи грошових одиницях [8].

Висновки. Отже, можна дійти висновку, що результативне стратегічне управління зовнішньоекономічною діяльністю промислових підприємств, знаходиться у взаємозалежності від рівня забезпеченості інформаційними джерелами менеджерів, прийняття ними альтернативних управлінських рішень та обрання в конкретній ситуації найдієвіших. На нашу думку, як один із головних функціональних елементів системи управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, потребує розвитку процес моніторингу, удосконалення підходів його проведення для ефективного планування стратегії ЗЕД, прогнозування результатів діяльності та опрацювання інформаційних даних відносно впливу внутрішніх чинників господарюючого суб'єкта та зовнішніх глобалізаційних умов функціонування. Визначені на підприємстві параметри проведення моніторингу результативності ЗЕД повинні враховувати галузь в якій воно функціонує, сприяти ефективному прогнозуванню та попередженню негативного впливу зовнішнього середовища. Підсистема моніторингу зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві повинна базуватися на опрацюванні показників щодо тенденцій розвитку усіх без винятку структурних підрозділів господарюючого суб'єкта.

1. Стратегічне управління: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Уклад.: О.М. Тищенко, В.О. Могилко, І.А. Дмитрієв, Р.В. Сагайдак-Нікітюк, І.Ю. Шевченко, О.А. Яценко. – Х. : ХНАДУ, 2016. – 252 с.

2. Гринишин Г. Конкурентна стратегія підвищення ЗЕД підприємств АПК / Г. Гринишин, Л. Балаши, О. Лисюк // *Аграрна економіка*. – 2015. – Т. 8. – № 3-4. – С. 37-43.

3. Іванієнко К. В. Моніторинг стратегічної ситуації розвитку експортного потенціалу промислового підприємства // *Матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики»* (Харків, 17-18 листопада 2016 р.). – Х. : ВД «Інжсек», 2016. – С. 330-333.

4. Черкасова С. О. Економічний інструментарій управлінського моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств у процесі формування механізму її організаційно-економічного забезпечення [Електронний ресурс] / С. О. Черкасова // *Економіка. Управління. Інновації*. – 2011. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2011_2_57.pdf.

5. Хрупович С. Є. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посібник / С. Є. Хрупович. – Тернопіль : 2017. – 137 с.

6. Тюріна Н. М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посібник / Н. М. Тюріна, Н. С. Карвацка. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 408 с.

7. Васюк Т. В. Методи дослідження та визначення економічної ефективності зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання / Т. В. Васюк // *Актуальні проблеми економіки*. – 2015. – № 3. – С. 131-136.

8. Мельник О. Г. Індикатори оцінювання ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства / О. Г. Мельник, Ю. Л. Логвиненко // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. – 2007. – № 599. – С. 124-130.